

Το λειτουργικό περιεχόμενο της κατηχήσεως

του Γ. Φίλια

Είναι γνωστό σ' εμάς τους σημερινούς Χριστιανούς οι "Μυσταγωγικές Κατηχήσεις" των πρώτων αιώνων της Εκκλησίας : οι Κατηχούμενοι (εκείνοι που προετοιμάζονταν για το Βάπτισμα) ακολουθούσαν πρόγραμμα συμμετοχής στις Κατηχήσεις "τις προβαπτισματικές", όπως ονομάστηκαν επί ένα έως τρία έτη, κατά τα οποία διδάσκονταν τα πάντα σχετικά με τη χριστιανική πίστη. Τα πάντα, εκτός από τα θέματα τα σχετικά με τη Λατρεία της Εκκλησίας. Αυτά τα θέματα τα διδάσκονταν αμέσως μετά το βάπτισμά τους και οι σχετικές Κατηχήσεις ονομάζονταν "Μυσταγωγικές", δηλ. κατηχήσεις που οδηγούσαν τους Βαπτισμένους στις βαθύτερες πτυχές της χριστιανικής τους υπάρξεως "Μυσταγωγώ": καθοδηγώ κάποιον προς το μυστήριο της Πίστεως.

Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, εμείς οι σύγχρονοι Χριστιανοί ότι, οι Μυσταγωγικές Κατηχήσεις αποκαλύπτουν δύο μεγάλες αλήθειες : α) Η διδασκαλία που σχετίζεται με τη λατρεία εθεωρείτο από την Εκκλησία ως εξαιρετικά "ευαίσθητη" γ'αυτό και προοριζόταν για τους ήδη βαπτισμένους (η Εκκλησία, δηλ., θεωρούσε ότι δεν έπρεπε να διακινδυνεύσει κατηχώντας στη λατρεία τους υποψηφίους για το Βάπτισμα). β) Η Λειτουργική αυτή Κατήχηση εθεωρείτο ως το επιστέγασμα της όλης χριστιανικής διδασκαλίας, ως η ολοκλήρωση και, συγχρόνως, η κορύφωση της μύησης στην πίστη.

Σήμερα δεν υπάρχει, δυστυχώς, προβαπτισματική κατήχηση, αλλά η Εκκλησία αναλαμβάνει την πρωτοβουλία να κατηχήσει τους βαπτισμένους κατά τη νηπιακή ηλικία είτε μέσα από τα Κατηχητικά της Σχολεία, είτε μέσα από τον κηρυγματικό της λόγο, είτε στα πλαίσια των όποιων σχολών έχει ιδρύσει ή των όποιων συναντήσεων διοργανώνει κυρίως με νέους (δεν αναφέρομαι στο μάθημα των Θρησκευτικών στα σχολεία, διότι σ' αυτό δεν μπορεί να αναπτύξει την Κατήχησή της η Εκκλησία- εφόσον η ευθύνη των προγραμμάτων σπουδών βρίσκεται στην εκάστοτε κυβερνώσα πολιτεία- εκτός από την περίπτωση κατά την οποία ο θεολόγος καθηγητής βιώνει την αποστολή του στην εκπαίδευση ως έργο μεταβαπτισματικής Κατηχήσεως και όχι ως θρησκευολογική διδασκαλία)

Υπό τις συνθήκες αυτές τίθεται το σημαντικό ερώτημα: πώς η Εκκλησία θα αναβιώσει το θεσμό των Μυσταγωγικών Κατηχήσεων, δηλ. πώς θα οργανώσει τη μύηση των ήδη βαπτισμένων στην Λατρεία ; και ίσως, πριν από το ερώτημα αυτό υπάρχει ένα άλλο, πρωταρχικότερο: Ποια θέματα θα πρέπει να περιλαμβάνει η σύγχρονη Μυσταγωγική Κατήχηση και ποιές αρχές θα πρέπει να διέπουν τη σχετική διδασκαλία;

Α) Το σημαντικότερο και πρωταρχικότερο μέλημα μίας σύγχρονης δηλαδή Μυσταγωγικής (Λειτουργικής) Κατηχήσεως είναι η ενασχόληση με το Μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας. Αυτό, άλλωστε, επιτελούσε στις Μυσταγωγικές της Κατηχήσεις η Εκκλησία των πρώτων αιώνων: ερμήνευε τη Θ. Λειτουργία μέσα από το κατ' εξοχήν ευχαριστιακό Ευαγγέλιο, το κατά Ιωάννην (γι' αυτό και κατά την έναρξη της Μυσταγωγικής Κατηχήσεως αμέσως μετά το Βάπτισμα κατά την Πασχάλια νύκτα, αρχίζει η ανάγνωση του κατά Ιωάννην).

Η Θεία Ευχαριστία είναι το κέντρο της λατρείας μας. Εάν η σύγχρονη Κατήχηση μυσταγωγήσει τους πιστούς στην Ευχαριστία, είναι βέβαιο ότι θα τους μυσταγωγήσει σε ολόκληρη τη λατρεία . Δεν είναι, άλλωστε, ασήμαντο το γεγονός ότι επί αρκετούς αιώνες τα πάντα ετελούντο εντός της Θείας Λειτουργίας : το Βάπτισμα και ο Γάμος , η Ιερωσύνη (το μόνο Μυστήριο που παραμένει ακόμα τελούμενο εντός της Θ . Λειτουργίας), το Μυστήριο της Μετανοίας (με τη δημόσια εξομολόγηση πριν από την Ευχαριστία), ο καθαγιασμός του ύδατος (η μετέπειτα Ακολουθία του Αγιασμού) και του ελαίου για την άλειψη των ασθενών (το μετέπειτα Μυστήριο του Ευχελαίου), ο καθαγιασμός του Μύρου για το Βάπτισμα και η Μοναστική κουρά , οι ευλογίες των απαρχών των καρπών της γης. Ακόμα και το κοινωνικό έργο της Εκκλησίας η «Λογία» (έρανος) των πρώτων Χριστιανών, ελάμβανε χώρα στο τέλος της Θείας Λειτουργίας.

Δυστυχώς, η μεταγενέστερη λειτουργική εξέλιξη επέφερε την αποκοπή όλων αυτών των Μυστηρίων και Ακολουθιών από τη Θεία Λειτουργία και, το χειρότερο, επέφερε την λήθη των σημερινών Χριστιανών, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζονται με καχυποψία οι ιστορικοί της Λατρείας όταν αναφερόμαστε στην ανάγκη επανόδου τελέσεως του Βαπτίσματος και του Γάμου εντός της Θείας Λειτουργίας ή στο άτοπο τελέσεως Ακολουθίας της Μοναστικής κουράς κατά τη διάρκεια του Εσπερινού. Επέφερε την «εξατομίκευση» των

Μυστηρίων του τύπου «Σας προσκαλώ στο Γάμο μου» ή «στη Βάπτισμα του παιδιού μου» και έτσι χάθηκε ο Ευχαριστιακός χαρακτήρας των Μυστηρίων, δηλαδή ότι ήταν γεγονότα που αφορούσαν ολόκληρη τη χριστιανική κοινότητα και όχι κάποιους πιστούς ατομικά, ως να επρόκειτο για δική τους κοινωνική εκδήλωση (διανοείται, άραγε, σήμερα κάποιος Χριστιανός να πει στον άλλο «Φύγε από τη Λειτουργία μου», όπως συμβαίνει με τους Γάμους και τις Βαπτίσεις, όπου ισχύει αυστηρότητα στον κατάλογο των προσκεκλημένων ;) .

Είναι, λοιπόν, σαφές ότι όταν η Κατήχηση ασχοληθεί με τη Θεία Ευχαριστία, τότε θα αναφερθεί στην ουσία όλης της Χριστιανικής Ορθοδόξου Λατρείας. Αλλά τι σημαίνει το «ασχολούμαι με τη Θ. Λειτουργία» ;

Σημειώνει, πρωτίστως, ότι διδάσκει και τονίζει στους κατηχούμενους τον Θεοϊδρυτο χαρακτήρα της . Είναι κεφαλαιώδης μέριμνα το να συνειδητοποιήσει ο σύγχρονος Χριστιανός ότι η Θεία Λειτουργία αποτελεί επιταγή του Κυρίου, ότι ο Κύριος μας ζήτησε «να ποιήσουμε αυτό» για την Ανάμνησή Του ότι αυτή και μόνο αυτή είναι η πράξη , την οποία Εκείνος μας συνέστησε να τελούμε έως ότου Τον συναντήσουμε και πάλι κατά τη Δευτέρα Παρουσία Του . (Αυτό το «άχρις ου αν έλθη» της Α΄ Προς Κορινθ.11, 26 .) Υπάρχει, άραγε, σημαντικότερο θέμα για την ύπαρξη του Χριστιανού στον κόσμο; Όταν η σύγχρονη Κατήχηση αρχίσει να διδάσκει και να μυεί τον κατηχούμενο στον Θεοϊδρυτο χαρακτήρα της Θείας Λειτουργίας, τότε του παρέχει το Α και το Ω της πορείας του προς την αιωνιότητα . Τότε, επίσης, η επιταγή του εκκλησιασμού των κατηχουμένων μετατίθεται από την έννοια της θρησκευτικής καθηκοντολογίας (του τύπου «πρέπει οπωσδήποτε να πηγαίνεις στη Θ. Λειτουργία της Κυριακής») στην αλήθεια της συναντήσεως με τον ερχόμενο Κύριο, στην αλήθεια ότι κατά τη διάρκεια της Λειτουργίας αφήνουμε για λίγο τη γήινη πραγματικότητα για να ζήσουμε μέσα στην αιωνιότητα της Βασιλείας του Θεού. Αυτήν τη Βασιλεία καλωσορίζουμε στην αρχή της Λειτουργίας, έχοντας για λίγο αφήσει στο παρελθόν αυτό που ακόμα δεν έχει έλθει : τη Δευτέρα Παρουσία του Κυρίου, την οποία πλέον «θυμόμαστε»- αφού βρισκόμαστε μετά από αυτήν - κατά τη Λειτουργία («μεμνημένοι...της Δευτέρας και ενδόξου πάλιν Παρουσίας»)

Β) Αφου η Κατήχηση μυστ-αγωγήσει τους πιστούς στην κεφαλαιώδη αυτή αλήθεια περί της Θείας Λειτουργίας, θα πρέπει να προχωρήσει σε δυο ακόμα πτυχές του διδακτικού έργου : τη θεολογική ανάλυση του κάθε τμήματος της Θείας Λειτουργίας και την ανάδειξη της σημασίας του για τη σωτηρία του κάθε βαπτισμένου.

Όταν αναφερόμαστε σε «θεολογική ανάλυση» εννοούμε δύο τινά : την ιστορική εξέλιξη των διαφόρων τμημάτων της Θείας Λειτουργίας (διότι πίσω από την όποια ιστορική εξέλιξη ευρίσκεται η θεολογική συνείδηση της Εκκλησίας) και τη θεολογία περί Θείας Ευχαριστίας των Πατέρων και Διδασκάλων της Εκκλησίας (διότι εκείνοι εβίωσαν και ερμήνευσαν αγιοπνευματικά- δηλαδή ορθόδοξα- τη Θ. Λειτουργία.)

Για το έργο αυτό υπάρχουν σήμερα όλα τα κατάλληλα μέσα : μεταφράσεις ερμηνειών της Θείας Λειτουργίας των Πατέρων της Εκκλησίας , αξιόλογες μελέτες εμνευσμένων θεολόγων γύρω από την Θεία Ευχαριστία, οπτικοακουστικό υλικό για την συγκεκριμένη Κατήχηση.

Γ) Ο Άγιος Νικόλαος Καβάσιλα έγραφε ότι «η Εκκλησία σημαίνεται εν τοις Μυστηρίοις» . Χωρίς Μυστήρια δεν υπάρχει Εκκλησία. Η Προτεσταντική Εκκλησία αποτελεί το τραγικό παράδειγμα απώλειας της έννοιας της Εκκλησίας λόγω της απορρίψεως των Μυστηρίων. Η απόρριψη προήλθε από τη λανθασμένη άποψη ότι τα Μυστήρια της Χριστιανικής Λατρείας δεν ιδρύθηκαν από το Χριστό, αλλά από την πρώτη χριστιανική κοινότητα των Ιεροσολύμων. Πόσες φορές προβάλλεται από την προτεσταντική κριτική το ερώτημα περί του εάν «ετέλεσε» ο Χριστός Βάπτισμα, Γάμο, Ευχέλαιο κ.λ.π.

Ο Προτεσταντισμός δεν έχει δυστυχώς συνειδητοποιήσει ότι, για όλες τις πτυχές της Λατρείας (Μυστήρια και Ακολουθίες) υπάρχουν επιταγές του Κυρίου, χωρίς Εκείνος να έχει τελέσει την αντίστοιχη λειτουργική πράξη. Όμως, με βάση αυτές τις επιταγές, η Εκκλησία ενέταξε στην Θ. Ευχαριστία (που ο Κύριος συνέστησε κατά το Μυστικό Δείπνο) όλες τις πράξεις που Εκείνος ευλόγησε χωρίς να υποδείξει τον συγκεκριμένο τρόπο τελέσεώς τους . Στη Θεία Ευχαριστία ενέταξε την προτροπή του Κυρίου για το Βάπτισμα , για την ευλογία του Γάμου, για την ανάγκη Μετανοίας και αλείψεως των ασθενών με έλαιο, για τη χειροτονία των ποιμένων της Εκκλησίας , για την ευλογία της κάθε μορφής ύλης πριν από τη χρησιμοποίησή της .

Όλα τα Μυστήρια επομένως, ανάγουν την ύπαρξή τους στη διδασκαλία του Κυρίου και το γεγονός ότι η Εκκλησία τα ενέταξε στο κορυφαίο Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας διαδηλώνει με τον καλλύτερο τρόπο την πίστη της ότι όλα αποτελούν επιταγές Εκείνου και τις μόνες προϋποθέσεις αγιασμού και σωτηρίας. Αυτή η πίστη στον Θεοϊδρυτο χαρακτήρα των Μυστηρίων «συγκροτεί» την Εκκλησία, αφού παρέχει τη δυνατότητα στους πιστούς μετοχής στις δωρεές του Αγίου Πνεύματος .

Οι παραπάνω σκέψεις αποτελούν πτυχές, μόνο, του μεγάλου θέματος της Λειτουργικής κατηχήσεως της Εκκλησίας. Έργο σωτηρίας , έργο επίπονο και απαιτητικό σε γνώσεις θεολογίας και ιστορίας της Εκκλησίας, έργο πρωταρχικό για τον ευαγγελισμό του σύγχρονου κόσμου, η Μυσταγωγική Κατήχηση πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο άμεσης μέριμνας κληρικών και λαϊκών, επιφορτισμένων με τη «διακονία της σωτηρίας».